

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження **Білик Тетяни Сергіївни** на тему
**«Педагогічні умови виховної роботи з молодшими школярами
у процесі занять з математики»**

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність дослідження та його зв'язок з науково-дослідними темами. Проблема організації виховної роботи з молодшими школярами, яка досліджується в роботі Білик Тетяни Сергіївни, є актуальною та своєчасною і обумовлена вимогами модернізації системи освіти, зокрема, згідно з Концепцією НУШ, виховання в школах має здійснюватися під час навчання, а не під час окремих виховних годин. У формулі НУШ закладений наскрізний процес виховання, який формує цінності. Також Законом України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 15) визначено, що виховний процес у закладах освіти є невіддільним складником освітнього процесу й має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях українського народу, громадянського суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини й громадянина тощо.

Важливість дослідження акцентується ще й тим, що у МОН України відзначено, що загальна соціокультурна ситуація, виклики щодо збереження цілісності й державності України, військова загроза, завдання консолідації суспільства, реформування системи освіти визначають нагальність підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища, а також до виховання базових соціальних цінностей суспільства, соціальнозначущих якостей особистості, її компетентності й готовності до вияву відповідальної громадянської позиції і патріотизму.

Отже, рецензована робота є дослідженням з актуальної в соціально-культурному, теоретико-методичному, професійно-практичному вимірах, оскільки його предметом визначено педагогічні умови підвищення ефективності виховної роботи з молодшими школярами на заняттях з математики.

Наукове дослідження Тетяни Сергіївни ґрунтується на основних положеннях чинних законодавчих і нормативних документів, державних програм, концепцій, виконане відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» та науково-дослідної теми кафедри початкової освіти «Підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті євроінтеграції».

Значення для науки і практики отриманих результатів. У дисертації Т.С. Білик запропоновано достатньо новий погляд на проблему виховної роботи з молодшими школярами на уроках математики, а саме виокремлено педагогічні умови успішної виховної роботи молодших школярів в процесі занять з математики та розроблено модель реалізації педагогічних умов виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять з математики.

Дисертанткою отримано низку *наукових результатів*, серед яких варто відмітити як найбільш важливі такі: *визначено* педагогічні умови успішної виховної роботи молодших школярів в процесі занять з математики; *визначено* компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий), критерії (когнітивний, рефлексивний, емоційний, аксіологічний, мотиваційний, діяльнісний), показники та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) вихованості молодших школярів у процесі занять з математики; *розроблено* модель реалізації педагогічних умов виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять з математики; *апробовано* методичні матеріали для організації виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять з математики.

Практичне значення отриманих дисертанткою результатів полягає у тому, що: *розроблено* модель виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять з математики; систему творчих завдань і вправ виховної спрямованості. Основні положення та висновки проведеного дослідження

висвітлено в методичних рекомендаціях «Виховна математика (виховання молодших школярів на математичному матеріалі)».

Отже, практично доведено що виховна робота з молодшими школярами у процесі занять з математики є ефективною, за умов: реалізації провідних видів виховання молодших школярів на основі використання математичних матеріалів; поєднання форм урочної та позаурочної роботи з математики у аудиторному, дистанційному та змішаному форматі; забезпечення системної роботи учителів початкової школи в процесі пошуку нових шляхів організації виховного процесу в математичній освітній галузі.

Оцінка змісту та завершеності дисертаційного дослідження.

Дисертація належним чином структурована. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, загальну методологію та теоретичну основу дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення дослідження; наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретичні основи організації виховної роботи з молодшими школярами на матеріалах математики»* - з'ясовано ступінь розроблення різних аспектів досліджуваної проблеми в педагогічній літературі, розкрито сутність ключових понять дослідження. Цілком поділяємо авторську позицію, щодо виокремлених напрямів реалізації виховної роботи в початковій школі на математичному матеріалі (*виховання громадянської свідомості; виховання правової культури та профілактика правопорушень; фізичне виховання та пропаганда здорового та безпечного способу життя; психологічна підтримка учнів та вихованців; економічне виховання; національно-патріотичне виховання; екологічне виховання; моральне виховання; родинне виховання; художньо-естетичне виховання; розвиток творчих здібностей учнів*).

У цьому розділі роботи дослідницею виокремлені провідні види виховання, що реалізуються в освітньому процесі початкової школи засобами математичної діяльності та шляхи організації виховної роботи у процесі занять з математики на основі аналізу історико-педагогічних джерел. Імпонує думка авторки, що належним чином організоване заняття з математики за змістом і формою навчання містить у собі потужний виховний потенціал.

У другому розділі дисертації *«Реалізація педагогічних умов виховної роботи в процесі занять з математики»* дослідницею визначені педагогічні умови виховної роботи в процесі занять з математики та розроблена модель системи виховної роботи на заняттях з математики в початкових класах. Зокрема, розроблена модель Тетяною Сергіївною складається з п'яти блоків: цільового, теоретико-методологічного, змістово-організаційного, діагностичного, результативного.

У дисертації виділені методичні рекомендації щодо реалізації виховного потенціалу уроку математики з учнями молодшого шкільного віку: *наявність партнерських стосунків з учасниками освітнього процесу (учнями та батьками), глибоке, систематичне та різнобічне вивчення індивідуальних особливостей дітей, збільшення відсотку проблемних методів на уроці математики, порівняно з репродуктивними та пояснювальними.* Дослідницею розкрито особливості підготовки майбутніх вчителів початкової школи щодо організації виховної роботи в процесі занять з математики. Зокрема, авторкою проаналізовано освітню програму «Початкова освіта. Дошкільна освіта» за спеціальністю 013 Початкова освіта, факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної та здійснено аналіз зарубіжного досвіду щодо підготовки вчителів до організації виховної роботи.

Особливого схвалення заслуговує різнобічне вивчення проблеми організації виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять з математики. Зокрема, дослідницею розглянуто *особливості виховання учнів початкової школи у процесі проведення уроків математики у поєднанні з*

позаурочною діяльністю під час аудиторного, дистанційного та змішаного навчання; розкрито основні напрями *професійного розвитку педагогів у реалізації виховного процесу на математичному матеріалі та* схарактеризовано основні напрями *підготовки вчителів початкової школи до організації виховної роботи в процесі занять з математики.*

У третьому розділі – *«Експериментальна перевірка ефективності реалізації педагогічних умов організації виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять математики»* - дослідниця детально схарактеризувала особливості організації й методику проведення дослідницько-експериментальної роботи, описала результати констатувального та формувального етапів експерименту, здійснила їх аналіз та інтерпретацію. Результати проведеного педагогічного експерименту підтвердили, ефективність виокремлених дослідницею педагогічних умов та запропонованої методики виховної роботи на уроках математики в початковій школі.

Тривалий період дослідження (2015-2022 р.р.), відповідний вибір методів дослідження, використання методів математичної статистики для аналізу емпіричних даних дозволили дисертантці коректно провести дослідно-експериментальну перевірку ефективності обґрунтованих педагогічних умов, що забезпечує розвиток усіх структурних компонентів вихованості молодших школярів: когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового.

Загальні висновки дисертації структуровані, відповідають завданням дослідження, відображають основні здобутки дисертантки і свідчать про досягнення мети дослідження і виконання поставлених завдань.

Схвалення заслуговують також додатки дисертації, де представлені творчі розробки уроків математики та добірки різних завдань для учнів.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Результати досліджень Т.С. Білик доповідались і знайшли схвалення на численних наукових конференціях міжнародного і всеукраїнського рівнів.

Результати дослідження опубліковані у 28 наукових працях, із них: 2 статті у співавторстві що індексується в наукометричних базах даних Web of Science; 4 статті одноосібні та 3 статті у співавторстві представлено в наукових фахових виданнях України.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Білик Т.С., вважаємо за доцільне висловити окремі побажання (які мають дискусійний характер):

1. Підрозділ 1.2. «Проблема організації виховної роботи у процесі занять з математики: історико-педагогічний аспект» має дещо констатувально-описовий характер. Підсилення аналітичного складника цього матеріалу, на наш погляд, позитивно вплинуло б на зміст дослідження.
2. У другому розділі (підрозділ 2.5) представлено аналіз зарубіжного досвіду щодо підготовки вчителів до організації виховної роботи. Однак, у роботі не зовсім зрозуміло за якими критеріями проводився відбір країн для аналізу результатів досліджень закордонних науковців щодо підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації виховної роботи.
3. У цілому дана дисертаційна робота прочитується легко, її авторське оформлення акуратне, відповідальне. Усе ж, місцями можна помітити порушення правил пунктуації, синтаксису і орфографії.

Загальний висновок. Рецензована робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичним та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертаційне дослідження Білик Тетяни Сергіївни на тему «Педагогічні умови виховної роботи з молодшими школярами у процесі занять з математики», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а його авторка Білик Тетяна Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри алгебри та
методики навчання математики
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Михайленко Л. Ф.

